

Харів П., Кирич В., Собко О.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА АКТИВНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ

Становлення соціально-орієнтованої ринкової системи господарювання в Україні вимагає значного розширення масштабів інноваційної діяльності підприємств. Саме активізація інноваційної діяльності на всіх ієрархічних рівнях економічної системи є найважливішою передумовою підвищення ефективності виробництва, а, відповідно, і зростання продуктивності суспільної праці, збільшення обсягів виробництва сукупного суспільного продукту і національного доходу країни.

Досвід високорозвинутих країн світу свідчить про те, що успіх в подоланні економічної кризи, стабілізації виробництва, і подальшому забезпеченні економічного зростання, значною мірою визначається темпами інноваційної діяльності підприємств. У багатьох країнах з розвинутою ринковою системою господарювання на сьогодні це - вирішальна умова соціально-економічного благополуччя. Слід відмітити, що проблема забезпечення економічного зростання являється ключовою у визначенні майбутніх перспектив розвитку, як України, так і її окремих регіонів.

Проблема активізації інноваційної діяльності підприємств враховуючи її роль в розвитку народного господарства в умовах перехідного періоду набуває особливої актуальності. Досліджуючи економічні перетворення в Україні важливо простежити динаміку їх кількісних та якісних змін. При дослідженні доходимо висновку, що нестабільність економіки негативно впливає на організацію інноваційної діяльності підприємств, тобто на мікрорівні. Доказом цього є постійне зниження частки підприємницьких структур, що займаються цим видом діяльності.

Простеживши особливості інноваційної діяльності машинобудівних підприємств регіону в динаміці, можна зробити ряд узагальнень щодо її стану. Насамперед, потрібно відмітити, що проведена оцінка стану і тенденцій розвитку

інноваційної діяльності машинобудівних підприємств Тернопільської області дає змогу зробити висновок про необхідність негайного втручання в дані процеси з метою забезпечення їх активізації. Як свідчить проведене дослідження, основними факторами, що спричинилися до згортання інноваційних процесів на цих підприємствах є: відсутність фінансування, недосконалість законодавства, високі кредитні ставки, відсутність коштів у замовника, значні витрати, високий економічний ризик, відсутність технологічної інформації і інформації про ринок збуту, відсутність кваліфікованого персоналу. Саме ці фактори визначають темпи та ефективність інноваційної діяльності, а тому, власне вони повинні враховуватись при вирішенні питань регулювання інноваційної діяльності як на макро, так і на мікрорівні.

Проаналізуємо вплив кожного з наведених факторів на зниження активності інноваційної діяльності промислових підприємств області. Так, згідно статистичних даних інноваційною діяльністю в 1995 році займалося 47 відсотків обстежених підприємств, в 1996р. їхня частка знизилася до 29 відсотків, а починаючи з 1997р. намітилася стійка тенденція до зниження цього показника — з 47% до 32% в 1998р., 26% в 1999р., 10% в 2000р. Тобто, можна стверджувати, що спостерігається загальна тенденція до зниження частки і кількості підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, (див. рис. 1)

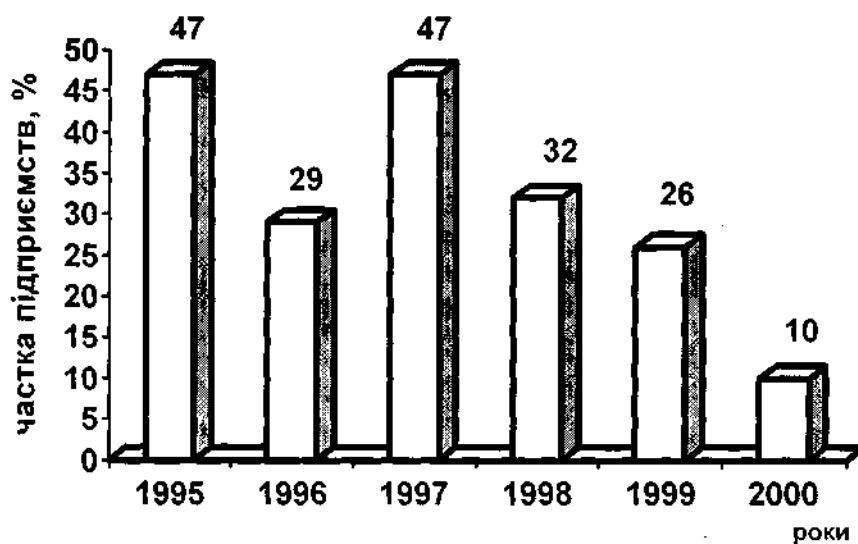

Рис. 1. Динаміка частки машинобудівних підприємств, що займалися інноваційною діяльністю в 1995-2000 рр.

Додатковим свідченням зниження активності інноваційної діяльності підприємств регіону є загальна тенденція до зниження частки витрат на НДДКР в загальній сумі інноваційних витрат машинобудівних підприємств. Так, в 1999 році в порівнянні з попереднім дана частка знизилася на 20,8%.

Зниження активності інноваційної діяльності машинобудівних підприємств регіону пояснюється перш за все обмеженістю джерел її фінансування, оскільки, в умовах кризового стану більшість підприємств здійснюють її лише за рахунок власних коштів. В цілому по області питома вага власних коштів підприємств в обсягах фінансування інноваційної діяльності складає 50,1 відсотка. Враховуючи незадовільний фінансовий стан машинобудівних підприємств можна припустити, що зниження інноваційної активності підприємницьких структур спостерігатиметься й надалі.

Відсутність власних коштів у підприємств для фінансування інноваційної діяльності доповнюється іншими факторами - високими кредитними ставками та неможливістю отримання довготермінових кредитів. Це пояснюється тим, що банки при кредитуванні надають перевагу торгово-посередницьким фірмам, де кошти швидше окуповуються і повертаються з більшими, ніж у виробництві прибутками, що значно знижує ризик кредитора. Ось чому, питома вага довгострокового кредитування складає близько 12-13% від загальної суми виданих кредитів.

Продовжуючи дослідження стану фінансування інноваційної діяльності, не можна не враховувати, що на дані цілі використовуються також і кошти Держбюджету. Так, в

1999 році частка цих коштів в регіоні складала 23,7 відсотка. При цьому слід відмітити, що в Тернопільській області машинобудівні підприємства зовсім не використовували іноземні інвестиції для фінансування інноваційних процесів, що говорить про певні упущення в даній сфері діяльності. Однією із причин цього є те, що іноземні інвестори вкладають свої кошти переважно в галузі трудомісткі (швейна, легка, харчова промисловість), оскільки в Україні дуже низька вартість товару "робоча сила".

Продовжуючи аналіз інноваційної діяльності машинобудівних підприємств області слід звернути увагу на динаміку кількості підприємств, які здійснювали її в період з 1995 по 1999р, а також кількості нововведень на цих підприємствах (див. табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка інноваційної діяльності в період 1995-1999р.*

№	Напрямки діяльності	Кількість підприємств, охоплених інноваційними процесами					Кількість нововведень на підприємствах				
		1995	1996	1997	1998	1999	1995	1996	1997	1998	1999
1.	Комплексна механізація і автоматизація цехів, дільниць, виробництв		1					2			
2.	Введення в дію автоматизованих і механізованих поточкових ліній			1					1		
3.	Впровадження: - металорізальних верстатів з ЧПУ; - нових прогресивних технологічних процесів: - в т.ч. маловідходних, ресурсозберігаючих і безвідходних	1		1			3		1		
		3	2	4	3	2	11	9	11	7	2
		2	1	1	3	1	6	7	1	4	1
4.	Освоєння виробництва нових: - машин, устаткування; - матеріалів, виробів.	3	1	2	2	3	5	1	2	3	9
		8	6	9	7	4	41	31	54	39	35

*таблиця складена авторським колективом на основі даних облстатуправління.

Як видно з даної таблиці інноваційна діяльність на машинобудівних підприємствах області здійснювалась за наступними напрямками:

- 1) комплексна механізація і автоматизація цехів, дільниць, виробництв;
- 2) введення в дію автоматизованих і механізованих поточкових ліній;
- 3) впровадження роботизованих технологічних комплексів; промислових роботів; металорізальних верстатів з числовим програмним управлінням (ЧПУ); нових прогресивних технологічних процесів (маловідходних, ресурсозберігаючих і безвідходних);

4) освоєння виробництва нових видів продукції.

Як свідчать результати аналізу найбільш поширеним напрямом інноваційної діяльності машинобудівних підприємств регіону залишається освоєння виробництва нової та удосконалення продукції, що виготовляється. Навіть такий, найбільш стабільний напрям інноваційної діяльності, як впровадження нових прогресивних технологічних процесів має, починаючи з 1997 року, стійку тенденцію до зменшення як кількості підприємств, так і кількості нововведень. Наприклад, частка даних підприємств в 1997 – 1998 рр. знизилася на 25%, а в 1998 – 1999 рр. - на 33%, а частка впроваджених ними нововведень знизилася відповідно на 36% і 71% (див. табл. 1).

Якщо на машинобудівних підприємствах Тернопільської області і надалі відбуватиметься згортання інноваційної діяльності, то існує загроза, що через декілька

рокіе вона припиниться зовсім. Виходячи з існуючої сьогодні тенденції розвитку інноваційної діяльності машинобудівних підприємств області доходимо висновку про необхідність пошуку оптимальних шляхів оновлення виробництва, адже стимулювання інноваційної активності є важливою передумовою підвищення конкурентоспроможності виробництва та виходу економіки з депресії.